

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr. za pol leta 1 gold. 70. kr. za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gol 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 1. januarja 1890.

Obseg: V prosepah govedoreje. — Solnčna svetloba napravlja lojeni okus. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Politične stvari. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

V prosepah govedoreje.

Zadnjiĉ ĉitali smo v tem listu nad vse vaŹen zakon o povzdigi govedoreje, ki velewa obĉinam rediti zadostno Źtevilo plemenskih bikov. Ta naredba bode, kadar postane veljavna, gotovo imela najkoristnejše nasledke za Źivinorejce, ker je pravi temelj uspešni govedoreji in zboljšanju njenih dohodkov. Glede plemenskih bikov bila je govedoreja dosedaj pri nas zelo pomankljiva in napaĉna, kakor je še v marsiĉem drugem. Ni se ĉuditi potem, da so gospodarjevi dohodki od govedoreje premajhni in slabi, ko bi morali biti v naših razmerah ravno najboljši.

Velika škoda v reji goveje Źivine godi se nam sedaj tudi zategadelj, ker prehitro odstavljamo teleta. Tako ravnanje je pri nas obĉe, ali je zelo napaĉno! Odstavljena teleta bi se morala dobro rediti, pa postanejo mršava, shujšajo ter zastanejo tako v rašĉi, da jih je Źalost gledati! Gospodarji ne uvidijo, da je napaĉno odstavljanje temu vzrok, marveĉ menijo ravno nasprotno in pravijo, da morajo teleta izgubiti „mleĉno meso“, predno se priĉno rediti. Da nam take Źivali ne bodo dajale nikdar pravega uŹitka niti ne bodo tako dobre za rejo, lahko je umeti. Saj so dolgo ĉasa le Źivotarile, a ne dobro redile se! In kako zastanejo take Źivali tudi v rašĉi in kako slabo se razvijajo! Pa kaj se ne bodo! Namesto mleka uŹivati morajo prehitro trdo in suho krmo, katere ne morejo dosti Źveĉiti niti prebavljati zaradi premalo ĉvrstih zob in sosebnost še zaradi Źelodca ne. Ker se torej nezadostno preŹivljajo, trpijo od gladu, hujšajo in ne rastejo — v veliko škodo, katero ĉuti gospodar pozneje, kadar Źival doraste. Neprecenljene vaŹnosti za uspešno govedorejo je za tegadelj tudi to, da skrbno odstavljamo teleta ker le tedaj se

nam bodo tako lepo redila, da bo veselje in dobiĉek Ź njimi. Zato se nam je ravnati pri odstavljanji po sledeĉih vodilih, kakeršna zahteva narava govede sama.

Goveda imajo, kakor vsi drugi preŹvekovalci, 4 Źelodce. Prvi trije, to so „vampi“, „kapica“ in devetogub“, pripravljajo pouŹito krmo za prebavljanje, ki se vrši prav za prav šele v ĉetrtem Źelodcu, „siriĉniku“ po imenu. Sesnemu teletu so prvi trije Źelodci še nerazviti, kajti vamp, ki je pozneje najveĉi, je manjši pri sesnih teletih, nego sirišĉnik. Sesnemu teletu rabi namreĉ le siriĉnik za prebavljanje, dokler se Źivi z mlekom. Za tegadelj tudi ne more Źiveti tele v prvem ĉasu ob trdih snoveh, ker jih ne more preŹveĉiti niti spraviti v vamp, ki je premajhen in premalo razvit. Zatorej jih tudi prebaviti ne more. V prvem ĉasu morejo teleta Źiveti le ob kapljivi krmi, kakeršna je mleko. Ker se pa dosedaj ni še posreĉilo napraviti pijaĉe, s katero bi teletom nadomešĉali mleko brez vsake škode na zdravji in rašĉi, zategadelj se morajo toliko ĉasa popolnoma ali vsaj nekoliko rediti z mlekom, da se zobje in prvi 3 Źelodci zadostno razvijejo za uŹivanje in prebavljanje trdih in suhih krmil. Ĉe se ne ravnamo po tem vodilu, shujšajo nam gotovo teleta, ker morajo stradati. Med stradanjem si sicer shujšanim in mršavim teletom sĉasoma prvi trije Źelodci razvijejo, toda zelo poĉasi vsled pomankljivega krmljenja. Zategadelj moĉno zastanejo v rašĉi. Mnogo telet pokazimo z napaĉnim odstavljanjem za celo Źivljenje tako, da niso veĉ za pravo rabo. Velika napaka je toraj, ĉe odvzamemo teletom prezgodaj mleko z neprimernim odstavljanjem.

Teleta katera smo namenili za rejo, odstaviti je popolnoma šele z 8 ali 9 tednom. Prvih 6 tednov nasejavati se mora tele do sitega pod kravo. Po ĉetrtem tednu pa je polagati vsejedno še najĉinejše otave ali sena v jasli. V tem ĉasu dajati je teletom tudi vsak dan nekaj ovsa, katerega v ta namen sproti skuhamo.

Na ta način privajamo teleta polagoma navadni krmi in teleta prično igrati se žreti.

Čez 6 tednov pričeti je potem prav za prav šele z odstavljanjem. Odstavljati je polagoma s tem, da kravo pred sesanjem nekoliko pomolzemo ter puščamo v vi-menu čim dalje manj mleka.

Najbolje storimo, če izmolzemo v 7 tednu vsak pot po en sesc pred sesanjem, tako da sesá tele le iz 3 sescev. Ker se toraj tele do sitega več druge krme. V 8 tednu odvzamemo mleko iz 2 sescev in v 9 tednu iz 3 sescev. Med tem časom, ko čim dalje več ne nasesa, povžije več mleka molzemo, pokladati je od tedna do tedna čim dalje več kuhanega ovsa ter navajati teleta, da uživajo najfinejšo otavo ali najboljše in mehko seno. Med takovim odstavljanjem navajati je teleta, kakor hitro so pričela uživati otavo in oves, tudi pijači, in sicer na ta način, da ponudimo vselej pred sesanjem malo mlačne vode, kateri lahko primešamo izkraj posnetega mleka. Po odstavljenji privaditi je namreč teleta najteže na pijačo. Med odstavljanjem dajati je zmerom le mlačno pijačo. Mrzli vodi privaditi je teleta, kadar so uže odstavljenja.

Skrbni živinorejci odstavljajo teleta tudi na ta način, da puščajo teletom v 7 tednu le po dvakrat sesati zjutraj in zvečer, v 8 tednu pa le še po enkrat. Sicer pa ravnajo tako, kakor je bilo povedano.

Pri takovem odstavljanji ne bo tele izgubilo mlečnega mesa niti ne bode shujšalo in v rašči zastalo kakor dosedaj, marveč se bode enakomerno lepo razvijalo in raslo v veliko korist in veselje gospodarju, kateremu bode donášalo za njegov trud in skrb lepših obresti. Ravnajmo tako, in gotovo bomo dobivali boljših dohodkov od govedoreje!

Solnčna svetloba napravlja lojeni okus.

Moja gospodinja dela surovo maslo, ki slovi in ga prav drago prodaja gospodi. Maslo je bilo v najhujši vročini vedno dobro in zelo okusno, a sedaj tožijo prejemniki, da ima lojen okus. Od kot prihaja ta okus, ko je izdelovanje masla nad vse snažno, in ga gospodinja hrani med okni v mrzli sobi, koder je vedno mrzel in sveži zrak.

To so tudi uže drugod opazovali, a dolgo niso prišli vzroku na sled. Sedaj vemo, da svetloba dela lojeni okus. Solnčna svetloba se nam vidi bela, a vendar obstoji iz raznobarnih svetlobnih žarkov. Ako gre solnčni žarek skozi brušeno steklo, kakoršno rabi za okrašenje lestencev (lustrov) v cerkvi, pokažejo se na steni razne barve. Mi pravimo: Solnčna svetloba, ki je šla skozi tako steklo, razkrojila se je v tiste različnobarvne žarke iz katerih obstoji. Te barve vidimo tudi v mavrici. Solnčna svetloba ima pa neizrečeno veliko moč, razkraj tvarine in tvori druge, in koder je ni, tam se tudi zelena barva v listji naših rastlin ne more delati.

Zato vse rastline v temini oblede. Ako pa solnčno svetlobo razkrojimo v one raznobarvne žarke, iz katerih obstoji, pa vidimo, da nimajo vsi enake moči. Višnjava žarki so silnejši nego rdeči. Denite blago, ki ni dobro barvano, pod višnjava steklo, in obledelo vam bode na solnci, če ga pa denete pod rdečo steklo, ohranila se mu bode barva, kakor da bi ga hranili v temini. Višnjava svetlobni žarki razkroje namreč barvo, rdeči pa ne. Tudi pri maslu je tako. Višnjava svetlobni žarki, katerih je zelo veliko v solnčni svetlobi (če je tudi oblačno), razkroje gotove dele masla, vsled česar dobi lojen okus. Hranite maslo tmini (ali pod rdečim steklom), ne pa kakor sedaj na oknu, in gotovo ne dobi več tega okusa. — Ali naše branjevke in kmetske gospodinje, ki prodajajo surovo maslo na trgu, niso ne vede uže spoznale tega? Gotovo da! One trdijo, da se maslo najbolj okusno ohrani, če je zavito v perje od zelja itd., in res je, to pa zato, ker zeleno perje brani višnjava svetlobnim žarkom do masla. — Iz navedenega lahko posnamete, da je slabemu okusu Vašega masla vzrok svetloba, ker ga hranite na oknu. Hranite ga v kakem temnem, zračnem prostoru, in kupci se ne bodo več pritoževali čez Vaše blago.

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

145.

Zasutje v claimu.

Kimberley 1874.

Tu sašlišim glasove od zgoraj, med njimi spoznam glas Battenhäuserja. Prihitel je s svojimi Kafri poizvedit od mojih delavcev, če sem posut. Mojim Kafrom se je posrečilo uskočiti, ali na sosedovem claimu jih je zadel naval kamenja in dosta ranil, vendar nevarno ne. Klical sem na vso moč. Zaslišali so me. Med tem je prihitel tudi Teichov bratranec z ostalimi našimi delavci. Kmalu so me izkopali, ali v kaferskem narodnem kroju. Samo malo cunj je viselo na meni. Mili Bog, in kako sem bil poškodovan! Glava otolčena, život ves višnjev, sem in tjé odrt, dlan in prsti levece razmečkani.

Prinesli so mi nove obleke z moje hišice in mi pomagali obleči se. Z veliko težavo sem prilezel domov v postelj. Do božičnih praznikov se skoro nisem mogel ganiti. Trpel sem hude bolečine, in še danes ne morem ležati na levi strani. Vendar sem se zizal kot maček, zlizal brez zdravniške pomoči. Samo leva roka je še trda, ne morem gibati prstov. Če hočem pest narediti, moram z desnico pomagati. Tudi levo uho je pohromečeno, zelo malo slišim.

Dobro uro po mojem odhodu sclaima se je stena z novega utrgala in še več zasula. Pozneje so prišli navadni lijaki, in močni studenci so vdarili iz zemlje.